

MONEY, FINANCES AND CREDIT

УДК 336.71
JEL G18, G19

DOI: 10.26906/EiR.2025.1(96).3763

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Бірюк Дмитро Олександрович*, кандидат педагогічних наук, докторант
Державний податковий університет

*ORCID 0009-0001-0273-9867

© Бірюк Д.О., 2025

*Стаття отримана редакцією 10.03.2025 р.
The article was received by editorial board on 10.03.2025*

Вступ. Розглядаючи стратегію у її загальному розумінні як спосіб дій, лінія поведінки, системна характеристика напрямів та інструмент розвитку, це вимагає від будь-якого економічного суб'єкта приділяти особливу увагу обґрунтуванню власної стратегії як основного інструмента забезпечення успішного функціонування, та як запоруки сталого довгострокового розвитку. Очевидно, що реалізація такого завдання це залежність від великої сукупності факторів, в той же час, на думку науковців, успішність функціонування визначається, перш за все, оптимальністю розподілу наявних і залучених інвестиційних ресурсів [1]. Звідси об'єктивна потреба виважених рішень стосовно фінансової складової визначеної стратегії, що особливо актуалізується в умовах сучасних невизначеності та викликів внутрішнього і зовнішнього середовищ функціонування.

Реальне вирішення поставленого завдання ускладнюється поєднанням фінансової складової з іншими через існування між ними тісних взаємопов'язаних зв'язків та певної упорядкованості й послідовності у межах стратегічного забезпечення. Їх врахування призводить до виявлення найкращих способів досягнення поставленої цілі. Зважаючи, що саме фінансова складова суттєво структурує зазначені взаємодії, вона має базуватися на багатоваріантності прогнозів щодо досягнення поставленої цілі та відповідно коригуватися стосовно змін ситуації і параметрів розвитку. Окреслені схематичні узагальнення на рівні функціонування окремого економічного суб'єкта містять необхідні ознаки універсальності для стратегічного забезпечення розвитку економіки в цілому та дають можливість аналізувати зв'язки і відносини на рівні фінансової системи, що забезпечує єдність цільової орієнтації та її виконання визначеністю необхідних фінансових ресурсів.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Значимість такого фундаментального напрямку розвитку засвідчує суттєві досягнення наукової думки у сфері пошуків дій і правил, які визначають постановку цілей та завдань, необхідних для їх досягнення, поєднаних поняттям стратегія. Їх концептуальні основи були закладені працями І. Ансоффа, В. Базилевича, П. Гордієнка, Б. Карлофа, Г. Минцберга, В. Немцова, М. Портера, А. Томпсона, З. Шершньова та інших.

Вагомий внесок у сучасні пошуки джерел та шляхів підвищення ефективності фінансового забезпечення стратегічних цілей зробили вітчизняні і зарубіжні науковці В. Зимовець, В. Геєць, І. Луніна, В. Опарін [2]. Західні фахівці зазначають, що в сучасних умовах стратегію «неможливо продумати до кінця» та те, що «стратегія не буває простою» [3]. Тому В. Федосов, та П. Юхименка [4] зосередилися на розробці методології внесення змін до сатртегії розвитку фінансової системи. Відмінності у баченнях і підходах науковців накладають суттєвий відбиток на організацію, можливості й часовий режим реалізації фінансової стратегії.

Серед західних науковців доцільно відмітити роботи Р. Ауера (R Auer), Б. Хаслхофер (B Haslhofer), С. Кіцлер (S Kitzler), П. Саттесе (P Saggese), В. Фрідхельм (V. Friedhelm). [5], Д. Арнер, (Arner, D.), Дж. Барберіс (J. Barberis), Р. Баклі (Bucley, R.). [6] та інші.

Незважаючи на постійну увагу до проблематики розвитку фінансової системи в умовах глобальної економічної нестабільності, внаслідок змін у фінансово-цифровому просторі виникають постійні розриви між передбаченою і реалізованою стратегією. Це визначає потребу в продовженні досліджень різних аспектів стратегії для забезпечення її адекватності сучасним умовам.

Метою статті взято визначення і аналіз стратегічних аспектів розвитку фінансової системи для посилення її ролі в економічному розвитку. Для вирішення поставленого завдання в статі використовувався системний метод, метод абстракції, причинно-наслідкових зв'язків та узагальнень для отримання висновків.

Основний матеріал і результати. В обґрунтуванні вибору алгоритму фінансового забезпечення стратегії розвитку фінансової системи існують певні розбіжності та неоднозначності. Їх вирішення потребує розробку окремої фінансової стратегії. Витоки такого рішення лежать у межах підходів до визначення сутності, змісту та призначення стратегії, які породжують її різні види залежно від обраної класифікаційної ознаки. Так, розгляд стратегії як системи теоретичних поглядів, ідей та принципів, що визначають генеральні напрями, форми й методи досягнення глобальної мети, цілі дає підстави для характеристики фінансового забезпечення як засобу її реалізації, тобто може розглядатися в якості стратегічного фінансового аспекту визначеної стратегії. До прикладу, з огляду на позицію, висловлену академіком В. Гесцем, а саме того, що «Суть сучасної соціально-економічної стратегії і концептуальна основареформування української економіки полягає в просуванні до постіндустріального соціалізованого суспільства з високими характеристиками життя населення, формуванням нового технологічного укладу і соціально орієнтованої економіки...» [2, с. 95], коректніше вести мову про фінансові аспекти забезпечення цієї стратегії. В той же час погляд на стратегію з позиції функціонального підходу дає підстави вести мову про розробку фінансової стратегії.

Зважаючи на органічний зв'язок процесів розробки та реалізації стратегічних рішень, основні його ознаки містяться в їх збалансованості на єдиній методологічній основі. Це здатне сформувати й відповідний контекст функціонального змісту фінансового забезпечення таких процесів через набуття фінансовими відносинами нових форм та зміни його технологій.

Щоб не допускати суперечливих цілей і не припускати невиконання та нерозв'язання окреслених проблем в ряду основних характеристик стратегії її розглядають як зміст і процес [3]. З огляду на те, що в значній кількості визначень стратегії домінує поняття цілі, це узгоджується також із думкою, що висловлювалася нами раніше, про необхідність розгляду цілі з позицій як явища і процесу. Саме в межах процесного підходу фінансове забезпечення можна ідентифікувати як стратегічний фінансовий аспект досягнення поставленої стратегічної цілі. Подібна збалансована взаємодія поєднує в межах єдиної методологічної основи специфіку фінансового забезпечення стратегічних цілей з важливими змінами стратегії, які торкаються її складових та джерел.

Продовжуючи методологічний контекст, можна стверджувати, що для фінансового забезпечення втілення поставленої стратегічної цілі найважливішим стає знаходження таких механізмів, які б максимально відповідали внутрішній сутності й змісту обраної стратегії та різноманітності чинників зовнішнього впливу.

Це пов'язано з тим, що на тлі процесів глобалізації, цифровізації та військової агресії росії окремі категорії втратили конструктивну роль своїх сутнісних характеристик, що призводить до ігнорування труднощів і можливостей реальної дійсності та не дозволяє максимізувати використання потенціалу таких категорій. Умовами, що сприятимуть розв'язанню подібних проблем, є чіткі визначення і змістовне наповнення стратегії розвитку для подальшого врахування їх специфіки при оцінці фінансового потенціалу, здатного окреслити можливості та виявити фінансові резерви, які б слугували досягненню стратегічної мети.

Сьогодні критично вагоме значення має стратегічне завдання закінчення військових дій, подальше повоєнне відновлення та поступальний розвиток. Брак фінансових ресурсів та інвестицій, висока залежність від зовнішніх джерел фінансування, поєднана з наростаючими об'єктивними і суб'єктивними ризиками зменшення обсягів таких джерел, формують потребу нетрадиційних підходів до постановки стратегічних завдань і формування механізмів фінансового забезпечення їх розв'язання.

Логічно, що стосовно стратегічних завдань – це орієнтація на посилення ендогенних факторів розвитку з поступовим переходом переважно на внутрішні джерела його фінансування, які генеруються в реальному секторі економіки та секторі домогосподарств. Серед складових фінансового капіталу також кошти консолідованого бюджету та ресурси банківської системи.

Подібне бачення, незважаючи на його очевидність та проголошення задовго до сучасних викликів розвитку [4], на жаль, не знайшло свого послідовного втілення на стратегічному рівні, а відтак, і на інструментальному. Натомість велася широка дискусія щодо доцільності та неефективності державної підтримки економічного розвитку, ігноруючи зв'язок цих проблем із рівнем фінансової незалежності держави. Як засвідчила реальна практика, це стало критичним гальмом не просто на шляху динамічного розвитку, але й забезпечення національної безпеки. Сьогодні ще яскравіше подібна недооцінка проявляється на тлі активізації глобальних процесів, пов'язаних із регіоналізацією, протекціонізмом, регуляторними бар'єрами як конкретними проявами загальносвітової тенденції деглобалізації.

Пізнання та осмислення вагомості розв'язання зазначених проблемних аспектів, засвідчує потребу внесення суттєвих змін в побудову стратегічних установок і цілей та розгляду можливостей і механізмів, зокрема фінансових, їх втілення. Екстраполяція зміни стратегічних цілей розвитку на поступовий перехід до зміцнення власних фінансових можливостей потребує їх співвіднесення зі змінами до фінансової парадигми, структури та моделі фінансової системи, а також участі держави в зазначених ініціативах.

В зазначеному контексті забезпечення стійкості фінансової системи за рахунок зміцнення власних джерел важливо втілити як пріоритет шляхом виокремлення не просто як невід'ємної, а самостійної ознаки фінансової парадигми. Необхідним кроком мають стати зміни, пов'язані із доповненням моделі модернізації фінансової системи суттєвістю структурних змін, а саме виокремлення у її складі поряд із фіскальною підсистемою також фінансово-кредитної та фінансового ринку.

В ряду інших змін – перехід фінансової системи з лінійної моделі на нелінійну, яка охоплює весь спектр фінансових відносин між суб'єктами економіки та державою. Прикладом нелінійних мережевих відносин у фінансовій системі, що кардинально змінюють принципи і механізми фінансових трансакцій на ринках капіталу, є децентралізовані фінанси (DeFi). Це нова фінансова парадигма, яка використовує технології розподіленого реєстру (DLT), до реалізації таких фінансових послуг, як кредитування, інвестування або обмін криптоактивів, без використання традиційного централізованого посередника [5]. Основна ідея DeFi полягає у використанні смарт-контрактів для формування фінансових продуктів, що забезпечує певну автоматизацію управління фінансовими транзакціями. Іноді DeFi використовуються як загальна назва для фінансових продуктів, які обертаються на децентралізованих мережах, таких як Ethereum. Наразі DeFi-продукти найбільш поширені в кредитно-депозитній сфері, торгівлі деривативами. Так, за допомогою DeFi можливо внести криптовалюту в смарт-контракт, який дає право на певний дохід. Ця трансакція аналогічна високоприбутковому ощадному рахунку в традиційному банку. Хоча доходи і ризики набагато вищі, однак принцип той самий: внесені кошти об'єднуються з іншими капіталами і використовуються у різних ринкових стратегіях для отримання доходу, наприклад, шляхом позичання іншим учасникам ринку капіталів під відсотки.

Відмінність DeFi від традиційних фінансів (Tradfi) полягає в тому, що система побудована на смарт-контрактах, у яких виконання прозоре і автоматизоване. Зокрема отриманий прибуток автоматично розподіляється відповідно до пропорцій часток та часових інтервалів, прописаних у смарт-контрактах. Це знижує накладні витрати традиційних фінансових установ та забезпечує більш справедливий розподіл прибутку серед учасників. Крім того, у такий спосіб інтенсифікуються процеси фінансової інклюзії, адже завдяки децентралізованим мережам, як Ethereum, будь-який власник цифрового гаманця може внести кошти і отримати вигоду.

Іншим прикладом DeFi є децентралізована крипто біржа, що надає можливість обміняти один віртуальний актив на інший, не передаючи жоден з них централізованому постачальнику послуг обміну. Натомість, активи прозоро переміщуються відповідно до протоколу трансакції, прописаного в смарт-контракті. Система DeFi стимулює створення ліквідності на торгових парах, що забезпечує її ефективне функціонування. Наприклад, протоколи децентралізованого обміну заохочують створення ліквідності, винагороджуючи постачальників ліквідності (тих, хто вносить активи в смарт-контракти) відсотком від комісій, згенерованих під час торгівлі активами в даній парі віртуальних активів. У такий спосіб протоколи дозволяють створювати «краудсорсингову» ліквідність. З точки зору кінцевого користувача,

децентралізований обмін є корисною інновацією, оскільки він усуває потребу у централізованому постачальнику послуг обміну для торгівлі і зберігання криптоактивів, спрощує і прискорює транзакції.

В той же час DeFi внаслідок свого інноваційного характеру створюють ряд ризиків для його користувачів і фінансової системи в цілому. Фінансові транзакції в DeFi (такі як обмін криптоактивів або цифрове кредитування) в силу анонімності містять ризики відмивання грошей, фінансування тероризму та інші. Адже для отримання цифрового гаманця не завжди потрібно проходити процедуру AML/CFT, що дозволяє учаснику транзакцій зберігати анонімність [7]. Відтак, існують значні ризики для тих, хто здійснює транзакції в DeFi, якщо вони взаємодіють з підсанкційним контрагентом або з криптоактивами, отриманими в результаті незаконної діяльності [8].

На поточному етапі DeFi не має ефективної системи захисту від злочинної поведінки або шахрайств з боку інвесторів, а помилкові транзакції неможливо скасувати [5]. Крім того, користувачі DeFi підвладні ризикам, пов'язаним із юридичною невизначеністю прав у транзакціях, що ґрунтуються на смарт-контрактах. Тож у випадку дефолту або збою DeFi важко визначити орган, який відповідав би за розгляд проблем споживачів. Деякі органи влади запроваджують ініціативи, спрямовані на отримання переваг функціональності смарт-контрактів DeFi у традиційній фінансовій системі в контрольованому середовищі. Таким є випадок FCA Великобританії, який створив регуляторну пісочницю для додатків DeFi, де досліджується можливість застосування токенизації активів та DeFi в надійній мережі, де захисні засоби від ризиків для фінансової стабільності та цілісності вбудовані в дизайн додатків. Загалом, варто враховувати наступне. Наразі система DeFi значною мірою відокремлена від традиційної фінансової системи, проте її подальше зростання може посилити ризики для фінансової стабільності, а потенційним каналом передачі ризику на традиційні фінансові ринки є поширення використання стейблкоїнів як передавальної ланки між DeFi та традиційними фінансами.

На прикладі DeFi можна переконатися, що розвиток цифровізації здатен внести суттєві зміни до стратегічних цілей розвитку і до механізмів їх досягнення. Серед них, по-перше, те, що чітке дотримання правил учасниками транзакції робить непотрібним централізований орган управління. Адже автоматичне виконання смарт контрактів на основі заздалегідь визначеного протоколу забезпечує ефективність децентралізованої торгівлі. По-друге, хоча DeFi становлять поки що лише частину фінансово-цифрового простору, але їх розвиток здатен кардинально змінити принципи функціонування і регулювання фінансової системи. По-третє, з позиції розвитку внутрішніх джерел фінансових ресурсів інтерес представляє можливість продукування додаткової ліквідності під час торгівлі парами активів у DeFi.

Висновки. Управління стратегічними впливами на розвиток фінансової системи можливо реалізувати шляхом вибору розробки окремої фінансової стратегії або визначення стратегічних аспектів загальної стратегії розвитку. Витоки такого рішення і вибір відповідного алгоритму лежать у межах підходів до визначення сутності, змісту та призначення стратегії. Враховуючи динамічність змін у фінансовому просторі, більше можливостей для співставлення обраної цілі та її виконання визначеністю фінансових ресурсів ефективніше забезпечується шляхом виокремлення окремих стратегічних аспектів, мінімізуючи кількість нерозв'язаних стратегічних завдань.

Керуючі впливи мають підтримуватися належним рівнем збалансованості фінансового забезпечення внутрішній сутності та змінам змісту обраної стратегії під впливом різноманітності чинників внутрішнього і зовнішнього середовищ. Постановка стратегічного завдання на посилення ендегенних факторів розвитку з поступовим переходом переважно на внутрішні джерела його фінансування потребує їх співвіднесення зі змінами до фінансової парадигми, структури та моделі фінансової системи, а також участі держави в зазначених ініціативах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Porter, M.E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1980. (Republished with a new introduction, 1998). URL: <http://ijevanlib.ysu.am/wp-content/uploads/2023/02/Michael-E.-Porter-Competitive-Strategy.pdf>
2. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку* / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. Київ : Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. 1008 с.
3. Mintzberg, H. *Strategy Formation: Schools of Thought*. In: Frederickson, J., Ed., *Perspectives on Strategic Management*, Harper Business, New York, 1990:105-237. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1444125>
4. *Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи)*. Інститут економічного прогнозування; за ред. академіка НАН України В.М. Гейця. Київ: Логос, 1999. 500 с.

5. Auer, R, B Haslhofer, S. Kitzler, P. Saggese and V. Friedhelm. The technology of decentralized finance (DeFi). *BIS Working Papers*, 2023. No 1066. URL: <https://www.bis.org/publ/work1066.htm>
6. Arner, D.W., Barberis, J. and Buckley, R.P. The evolution of Fintech: A new post-crisis paradigm. *Georgetown Journal of International Law*, 2016. Vol. 47 (4). Pp. 1271–1319.
7. Organisation for Economic Co-operation and Development: Why Decentralised Finance (DeFi) Matters and the Policy Implications. 2022. URL: <https://www.oecd.org/en/topic/policy-sub-issue/digital-finance.html>
8. International Organisation of Securities Commissions: Report of decentralised finance. 2022. URL: <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD392.pdf>

REFERENCES:

1. Porter, M. E. (1980) *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press., (Republished with a new introduction, 1998.) Available at: <http://ijevanlib.ysu.am/wp-content/uploads/2023/02/Michael-E.-Porter-Competitive-Strategy.pdf>
2. Heits V. M. (eds.) (2003) *Ekonomika Ukrainy: stratehiia i polityka dovrostokovoho rozvytku* [Economy of Ukraine: strategy and policy of long-term development]. Kyiv: In-t ekon. prohnouzuv.; Feniks, 1008 p.
3. Mintzberg, H. (1990) *Strategy Formation: Schools of Thought*. In: Frederickson, J., Ed., *Perspectives on Strategic Management*, Harper Business, New York, pp. 105–237. Available at: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1444125>
4. Heits V. M. (eds.) (1999) *Transformatsiia modeli ekonomiky Ukrainy (ideolohiia, protyrichchia, perspektyvy)*. [Transformation of the Ukrainian economic model (ideology, contradictions, prospects)]. *Instytut ekonomichnoho prohnouzuvannia – Institute of Economic Forecasting*. Kyiv: Lohos, 500 p.
5. Auer, R, B Haslhofer, S. Kitzler, P. Saggese and V. Friedhelm (2023) The technology of decentralized finance (DeFi). *BIS Working Papers*, no. 1066. Available at: <https://www.bis.org/publ/work1066.htm>
6. Arner, D. W., Barberis, J. and Buckley, R. P. (2016). The evolution of Fintech: A new post-crisis paradigm. *Georgetown Journal of International Law*, vol. 47 (4), pp. 1271–1319.
7. Organisation for Economic Co-operation and Development: Why Decentralised Finance (DeFi) Matters and the Policy Implications. (2022). Available at: <https://www.oecd.org/en/topic/policy-sub-issue/digital-finance.html>
8. International Organisation of Securities Commissions: Report of decentralised finance. (2022). Available at: <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD392.pdf>

УДК 336.71

JEL G18, G19

Бірюк Дмитро Олександрович, кандидат педагогічних наук, докторант, Державний податковий університет. **Стратегічні аспекти розвитку фінансової системи в умовах економічної нестабільності.**

Стаття присвячена аналізу взаємопов'язаних зв'язків та упорядкованості у межах єдності стратегічних цілей та їх досягнення визначеністю необхідних фінансових ресурсів, що може забезпечуватися розробкою фінансової стратегії або виокремленням стратегічних фінансових аспектів реалізації обраної загальної стратегії. Обґрунтовано доцільність визначення окремих стратегічних аспектів, що в умовах динамічності змін у фінансовому просторі містить більше можливостей для співставлення обраної цілі та її виконання визначеністю фінансових ресурсів. Визначено, що постановка стратегічного завдання на посилення ендогенних факторів розвитку з поступовим переходом переважно на внутрішні джерела його фінансування потребує їх співвіднесення зі змінами до фінансової парадигми, структури та моделі фінансової системи, а також участі держави в зазначених ініціативах. Особлива увага приділяється ролі децентралізованих фінансів (DeFi) як нової фінансової парадигми та їх впливу на стратегічні цілі розвитку та механізми їх досягнення.

Ключові слова: фінансова система, фінансова стратегія, фінансові ресурси, внутрішні джерела фінансування, фінансова парадигма, фінансовий простір.

UDC 336.71

JEL G18, G19

Dmytro Byuryuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Doctoral Student, State Tax University, **Strategic aspects of the development of the financial system in conditions of economic instability.**

This article is dedicated to a comprehensive analysis of the strategic goals and objectives of the financial system's development. Achieving these goals is determined by the necessity of attracting and effectively utilizing financial resources. The research examines the possibility of ensuring this unity through the development of a comprehensive financial strategy or by isolating and thoroughly analyzing the strategic financial aspects of the chosen strategy. It is determined that setting a strategic task to strengthen endogenous development factors with a gradual transition to predominantly internal financing sources requires aligning them with changes in the financial paradigm, structure, and model of the financial system, as well as the state's participation in these initiatives. The issues of financial support for strategic goals are considered, taking into account the impact of globalization, digitalization, and military

aggression. The necessity of transitioning to non-traditional approaches in forming mechanisms for financing strategic tasks is analyzed, with an emphasis on strengthening internal financing sources and reducing dependence on external ones. The article explores the role of decentralized finance (DeFi) as a new financial paradigm that uses distributed ledger technologies (DLT) to provide financial services without centralized intermediaries. The advantages and risks of DeFi are analyzed, including issues of transparency, transaction automation, and potential threats to financial stability. The key conclusions of the article relate to the necessity of adapting strategic development goals to changes in the financial paradigm, structure, and model of the financial system, as well as the importance of strengthening the state's own financial capabilities. It is emphasized that the development of digitalization, particularly DeFi, can significantly change the principles of functioning and regulation of the financial system, and create additional liquidity during asset pair trading.

Keywords: financial system, financial strategy, financial resources, internal financing sources, financial paradigm, financial space.